

پورتال جامع اہل سنت ایران

«گام اول: مسیر دستیابی به طرح جامع»

پیش نویس اول: ۱۳۸۹/۹/۱

سید مهدی موسوی موشح

➤ مندرجات

- ← ضرورت
- ← پیچیدگی
- ← چالش‌انگیزی
- ← شفافیت
- ← آزاداندیشی
- ← دانش‌بنیانی
- ← جامعه‌شناسی شبکه
- ← ویژگی مخاطب
- ← طرح‌نگاری
- ← بسترشناسی
- ← بوم‌شناسی
- ← مطلوبیت‌ها و چشم‌انداز
- ← روش‌گزینی و برنامه‌ریزی
- ← فعالیت‌ها

ضرورت

تمامی نظام‌های اجتماعی نسبت به اقلیت‌های سیاسی، دینی و قومی حساسیت‌های ویژه‌ای دارند. در گذشته ایران‌زمین نیز این حساسیت‌ها وجود داشته است. اسلام نیز توجه ویژه‌ای به وضعیت اقلیت‌ها در نظام اسلامی نموده است. اما تفاوتی در این میان نمود دارد و تشابهی. مشابهت تمام نظام‌های اجتماعی در توجه به اقلیت‌ها «حفظ نظم و ثبات جامعه» است. اما تفاوت جایی آشکار می‌شود که روش این حفظ ثبات تئوری پردازی می‌گردد. هر جامعه‌ای متناسب با اصول و ارزش‌های خود روشی را برای این منظور تولید کرده و به کار می‌گیرد. اسلام نیز روش خاص خود را در این مسأله بیان نموده و طرح کرده است.

نظام‌های دیکتاتوری در تمام طول تاریخ از روش «سرکوب» و «رعب» استفاده می‌کرده‌اند. زیرا محور ارزش در این نظام‌ها تقویت اقتدار الیگارش‌ی قومی خاص بوده است. حتی اگر سلطنتی در جامعه اسلامی هم بوده، چون دوران‌های صفوی و قجری و زندی، سرکوب به شکلی منعطف‌تر و با تجمیع ادیان و اقوام در محله‌ها و مناطق خاص برای نظارت و کنترل بیشتر خود را نشان می‌داده است. محله‌های یهودی‌نشین و مسیحی‌نشین اطراف شهر اصفهان با دستور خاص اولیاء جامعه در دوران صفوی پدیدار شده است.

نظام‌های لیبرال‌دموکراسی اما روشی دیگر در پیش می‌گیرند. ارزش در این نظامات چون بر اساس تجمع و انباشت سرمایه تعریف می‌شود و تئولوژی و قومیت به تبع آن، قوانین اجتماعی به نحوی تنظیم می‌شود تا شأن و اعتبار سرمایه در هر شرایطی حفظ شود، اقلیت‌ها در این نظام به میزان حضور سرمایه خود در بازار ارزش خواهند داشت. نگرانی از بی‌ثباتی نیز وجود نخواهد داشت، زیرا تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری از مالکیت سرمایه تفکیک شده است و بر عهده اکثریت سرمایه گذارده شده. شما در این نظام‌ها اگرچه مالک سرمایه خود هستی، اما در تصمیم‌گیری‌ها سهم چندانی نخواهی داشت. اکثریت سرمایه نیز به یاری دست نامرئی اسمیت به طور طبیعی برای سود بیشتر تلاش خواهد کرد. این نظام به دلیل این که تأمین منافع شخصی را ضامن تأمین منافع جامعه می‌داند، مادامی که اعتقادات، باورها و عملکردها و رفتارهای اقلیت‌ها منافاتی با سود سرمایه نداشته باشد مانع آن نمی‌شود. ثبات این جوامع به ثبات سود سرمایه است و نه باورهای مذهبی و قومی که از منظر آنان توهمی و ساخته ذهن بشری است. البته این نظام‌ها به واسطه هراسی که از دخالت باورهای اقلیت‌ها در ثبات سود سرمایه دارند، رصدهای قوی به کار گرفته و کنترل‌های امنیتی شدیدی بر آن‌ها اعمال می‌نمایند.

نظام اسلامی اما اساساً نگرشی متخالف و متضاد با تمامی مکاتب بشری دارد در مواجهه با اقلیت‌ها. اسلام برتری را چون بر اساس تقوا می‌داند و انسانیت را به عنوان یکی از ارکان استوار خلقت می‌ستاید و ارج می‌نهد، برای تک‌تک ابناء بشر ارزشی پایدار قائل است و به غیر از محارب با نظام اسلامی هیچ بشری را شایسته کج‌خلقی و بدرفتاری نظام نمی‌داند. مکتب اسلام استواری خود را بر ایمان مردم بنا نهاده است و این ایمان را قوی‌تر از آن می‌داند که به اجتماع اقلیت‌ها از هم گسیخته شود که بالعکس معتقد است باورهای راسخ مؤمنین و خلق سعه صدر اسلامی قوی‌ترین ابزار

است که اقلیت‌های سیاسی، مذهبی، دینی، قومی و نژادی را به سوی بنیان‌رکین اسلامی می‌کشد. در نظام اسلامی اقلیت‌ها مادامی که دست به «فتنه» نبرده‌اند و به حقوق انسانی آحاد جامعه تجاوز نکرده‌اند شایسته احترامند و نه تنها از تمامی حقوق اکثریت برخوردارند که حتی از حق باقی بودن به مذهب و مکتب خود و عمل به احکام آن نیز بهره‌مند می‌باشند. احکامی که از منظر اسلام و مذهب حقّه باطل و منسوخ بوده و سبب ضلالت است، اما به حسب حفظ حقوق انسانی که مخلوق باری تعالی است و به واسطه بعضی شرایط اجتماعی یا بعضی قابلیت‌های عقلی و درکی و یا مواجه شدن با استدلال‌های ناصحیح و تسلیم شدن به میراث آباء و اجدادی گرفتار اندیشه باطلی شده است، محترم شمرده شده و مورد پذیرش قرار گرفته است. این ضابطه در مواجهه با اهل کتاب و کفار نیز مادامی که اهل حرب با اسلام نباشند جاریست. حداکثر با جزیه و مقداری مالیات که گرفته می‌شود، هزینه خدماتی که جامعه اسلامی به آنان ارائه می‌نماید در حفظ امنیت و حقوق شهروندی آنان تأمین می‌گردد.

اما نسبت به مسلمانانی که سر به ولایت اهل بیت عصمت و طهارت (ع) نگذاشته‌اند و سنتّ شیخین را مقدّم بر تبعیت از امیرالمؤمنین و سیدالوصیین (ع) قرار داده‌اند مطلب به گونه مفهوم موافق همچنان جاری است و با تأکید بیشتری. وقتی مکاتب غیر اسلامی در جامعه اسلامی اگر چه اقلیت هستند کماکان احترام دارند، آن که «موحد» است، به «نبوت» معتقد و «معاد» را پذیرفته، «قرآن» را کلام خدا می‌داند و به قبله «بیت‌الله الحرام» نماز می‌خواند، «روزه» می‌گیرد و «زکات» می‌دهد و به سایر فروع اسلامی غالباً معتقد بوده و عمل می‌کند، اگر چه «ولایت» اعظم این‌هاست و مقدّم در ارکان به حسب آن چه در احادیث و اخبار وارد شده، لکن وضع بهتری دارد نسبت به «نصاری» که «تثلیث» را محور عبودیت خود منظور کرده است و «کلمی» که شریعت موسی را از خاطر برده و عمل به آن را متروک کرده است.

بعد از قرن‌ها شیعه قدرت یافته و اداره یک نظام مقتدر را در دست گرفته است. نگرش اهل بیت (ع) نسبت به اقلیت‌ها چگونه بوده است و همچنین نسبت به مخالفین؟! اهل بیت (ع) نسبت به عامه چه نگاهی داشتند و به چه شیوه عمل می‌نمودند؟! اهل بیت (ع) برای چه منظوری «تقیه» می‌کردند، ترس جان ملاک بوده و یا ترس افتراق و اختلاف و شکاف در امتّ واحده رسول خدا (ص)؟! این نگرش به ید با کفایت علمای اعلام و فضایی گرام در حوزه علمیه شیعه استنباط شده و وظیفه و تکلیف در زمان غیبت در این مسأله روشن شده است.

نظام اسلامی تکلیفی در خصوص اهل سنتّ دارد که توجه به کلمات امام راحل (ره) و فرمایشات مقام معظم رهبری آن را روشن و بین می‌نماید. تکلیفی که در تأسیس «مجمع تقریب مذاهب اسلامی» متجلی شد و فضایی را برای حرکت به سوی «وحدت کلمه مسلمین» گشود. نظام اسلامی نسبت به آحاد پیروان مذاهب اربعه اهل سنتّ تکلیف دارد، اما نسبت به طلاب علوم دینی در مدارس اهل سنتّ این تکلیف به صورتی علی‌حدّه خودنمایی می‌کند. ارگان‌هایی وظیفه دارند شرایط تفقه در فقه حنفی، حنبلی، شافعی و مالکی را ... [ادامه مقدمه را پس از تصویب پیش‌نویس خواهم نوشت، فعلاً همین مقدار توانستم!]

پیچیدگی

ایجاد یک پورتال برای فراهم نمودن دسترسی کاربران به محیطی مجازی در راستای برخورداری شدن از مجموعه‌ای خدمات سازوکار مشخصی دارد که به جز مقداری کار فنی سخت‌افزاری و نرم‌افزاری عملیات پیچیده دیگری را مطالبه نمی‌نماید. اما پورتال مورد نظر این طرح ویژگی‌های خاصی دارد که طراحی را با پیچیدگی‌های عجیبی مواجه می‌سازد. این پیچیدگی‌ها عوامل متعددی دارد که بخشی از آن مورد توجه قرار می‌گیرد.

چالش‌انگیزی

ایجاد یک ابزار اینترنتی قدرتمند برای استفاده اهل سنت در جامعه‌ای که اکثریت شیعه قرص و محکمی دارد، اساساً عملی پرچالش است. حتی اگر هویت مؤسسين پورتال مبهم و ناشناخته بماند و در پناه پوشش‌های مختلف، انتظار جامعه اسلامی شیعی ایرانی بر برخورد با چنین فضایی قرار خواهد گرفت. مردم ما نظام را مسئول پاک‌سازی چنین پورتالی می‌دانند و اگر فعالیت آن موفق باشد، از نظر وسعت بازدیدها و توجهات کاربران، طبیعتاً چالش‌های شگرفی شکل خواهد گرفت و خواهند خواست تا حذف شود. نظر مراجع در این خصوص که محور تصمیم‌گیری‌های متدینین می‌باشند گمان نمی‌رود سازگار با نظری باشد که ایجاد این پورتال را تجویز می‌نماید.

شفافیت

اینترنت در همین عمر کوتاه خود، حدود بیست‌سال، دوره‌ها و اعصار متعددی را پشت سر نهاده است. هر دوره ویژگی خاص خود را داشته و گاهی ویژگی‌ها در تضاد با هم قرار گرفته‌اند. البته نه این‌که به دیالکتیک هگل تکامل یافته باشد، بلکه خواسته‌های بنی‌بشر از اینترنت در تغییر زمان تغییر یافته است و آنچه مطلوبیت امروز در اینترنت است، روزی نامطلوب بود و گریز از آن عادی. باید شرایط روز را در اینترنت ملاحظه کرد، تا موفقیت حاصل شود. امروز «شفافیت» اهمیت خاصی یافته است. امروز کاربران برایشان اهمیت دارد که سایت مورد استفاده چه وابستگی دارد و این مطلب را «بررسی» می‌کنند. اعتمادسازی امروز در اینترنت با بیان هویت ایجاد می‌شود، اگر چه این هویت ساختگی و جعلی باشد. نوشته‌های بی‌هویت کم‌کم رو به بی‌اعتباری پیش می‌روند. پورتال باید به صورتی شفاف وابستگی خود را و خط و خطوط را تبیین نماید. تصور فرمایید این شفافیت چه پیچیدگی در کار ایجاد می‌کند وقتی موضوع طرح چالش‌برانگیز است!

آزاداندیشی

موضوع کار این پورتال ایجاب می‌نماید که اندیشه‌هایی بر پیشخوان پورتال بالا رود که با تمامی اعتقادات ما در تضاد است و از اساس و بن و ریشه بی‌اعتقادی به «ولایت» است. گریزی نداریم که اگر آزادی‌اندیشه را طلب می‌کنیم، تا فرصتی باشد برای تزکیه مکاتب از اباطیلی که عدم مواجه با برهان بین قدرت صعود و ترک‌تازی بدان‌ها داده است،

فضایی بی‌حد و مرز فراهم آوریم و اجازه آزاداندیشی دهیم. حد و مرزها خواهد بود، اما خطوط قرمز تخطی از برهان سره و افتادن به مغالطه ناسره است و ارتکاب جدال غیر احسن. فراهم کردن ظرفیت چنین آزاداندیشی پیچیدگی عجیبی دارد و چه سعه صدری می‌خواهد، چیزی در حد همان تحملی که اهل بیت (ع) نسبت به مصائب وارد از جانب خلفای غاصب داشتند.

دانش بنیانی

امروز اینترنت دانشی مستقل از سایر رشته‌های علمی ایجاد کرده است. دانشی مستقل شده و ساز و کار خاصی دارد که نمونه آن در هیچ علم دیگری شاید مشاهده نشود. کاری که برای راه‌اندازی یک پورتال انجام می‌شود بسیار فراتر است از ① ثبت یک دامنه، ② اجاره فضا، ③ خرید یا نوشتن نرم‌افزار، ④ ورود اطلاعات. متأسفانه هنوز در میان بسیاری از بزرگان و مدیران ما این دید بسیط و ساده اولیه وجود دارد که همین چهار مرحله برای داشتن یک سایت یا پورتال کافیست. طراحی یک سایت حتی نیاز به چندین فعالیت علمی دارد که متکی بر دانش است، چه برسد به پورتال که اساساً درگاهی است برای ارائه خدمات از طریق چندین سایت. پورتال یک دروازه است که کاربر را به مجموعه خدماتی متنوع رهنمون می‌گردد. هر کدام از خدمات به تنهایی یک دنیا محاسبه و تحلیل و طراحی نیاز دارد، تا خدمات آن قادر باشد کاربر را به سوی خود بکشد و گوی سبقت را از رقبا برآید.

جامعه‌شناسی شبکه

آنچه امروز اینترنت را به قدرتی فرهنگی و رای‌ماهوره و ویدئو تبدیل نموده است، قدرت تعاملی و ارتباطی دوسویه و مقتدر آن است. شبکه‌سازی کاربران عملی شگفت و قدرت‌ساز است و البته کاری دشوار و پیچیده. جامعه‌شناسی امروز به شدت به مدد اینترنت آمده و تحلیل‌های علمی پشتوانه پورتال‌ها و سایت‌ها شده‌اند. جامعه‌شناسان را دعوت می‌کنند و نتیجه موفقیت یک سایت مانند فیس‌بوک می‌شود. آدم‌ها در اینترنت دارای اختیار هستند، در این‌که از خدمات شما استفاده کنند و یا سایر سایت‌ها، این‌که در استفاده از خدمات شما و در تعامل با سایر آدم‌ها چگونه رفتار کنند و چه جهت و سمت و سویی را برگزیده و بپیمایند. در این رهگذر اما هیچ صاحب پورتالی که نمی‌خواهد کاربران به هر سو تمایل داشتند بروند، چه این‌که این آزادجهتی اساساً نمی‌تواند ارزش افزوده لازم برای تولید یک پورتال را فراهم نماید. اگر هدف اقتصادی است، باید سازوکاری طراحی شود که جهت و سمت و سو را به نحوی تنظیم کند برای کاربران تا مدیران سایت به سود خود برسند و اگر هدف سیاسی است، جریان‌سازی لازم است برای وقوع حوادثی واقعی در راستای جابه‌جایی مهره‌ها و یا تغییر خواسته‌های گروهی در جامعه. هدف مذهبی و اعتقادی و فرهنگی نیز ایجاب می‌کند جهتی حاکم شود بر پورتال که مقصد را حاصل نماید. این نیز نیاز به جامعه‌شناسی و حضور چنین کارشناسانی دارد.

ویژگی مخاطب

مخاطب ما در این پورتال اما یک ویژگی خاص دیگر هم دارد. غیر از اهل سنت بودن، غیر از بحث تقریب مذاهب، بحث مهم‌تر «اقلیت» بودن مخاطب است. این را در نظر داشته باشیم به عنوان یک اصل جامعه‌شناسی که همیشه اقلیت‌ها انسجام بیشتری دارند. اصل اقلیت بودن سبب انسجام است. حتی ایرانی‌های ساکن در کشورهای غربی، حتی شیعیان در کانون وهابیت سعودی، وقتی در کنار هم قرار می‌گیرند پدیده‌ای به نام «انعکاس اجتماعی» رخ می‌دهد. انگیزه‌ها و اعتقادات و ارزش‌ها در محاذات یکدیگر هم‌افزایی کرده و «ترس از دست دادن باورها» شدت افراد در عمل را سبب می‌شود و ناگهان مواجه می‌شویم با آدم‌هایی که همتی مضاعف در راستای هدف خود دارند. این ویژگی طراحی پورتال را پیچیده و ظریف می‌نماید و طراحی سامانه‌های خودکنترلی را ضروری می‌نماید.

طرح‌نگاری

علی‌رغم پیچیدگی‌های شرح شده، راه‌حل همیشه وجود دارد و در دسترس است. راه ممکن است دشوار، زمان‌بر یا پرهزینه باشد، ولی مادامی‌که معتقد به قدرت برتر حق و حقیقت باشیم، مسلمانی بن‌بست ندارد! در بستر اینترنت، تا آن‌جا که ابزار و امکانات فن‌آوری اجازه دهد، «غیرممکن» وجود ندارد به شرط آن‌که طرح منسجم، باقابلیت و دانش‌بنیانی وجود داشته باشد. اگر کار به صورت علمی و دقیق انجام شود و کارشناسان مناسب دعوت شده و نتیجه به صورت مناسب تدوین و تنظیم و جمع‌بندی شود، محصول طرحی خواهد بود که می‌تواند نسبتاً تضمین نماید هدف در دسترس خواهد بود، اگر به درستی اجرا شود. در چنین پروژه‌های اهمیت طرح از خود اجرای پروژه مهم‌تر است!

بسترشناسی

اینترنت ویژگی‌هایی دارد متفاوت از سایر رسانه‌ها. لازم است در مسیر تنظیم طرح جامع پورتال، ویژگی‌های اینترنت بررسی شده و تبیین شوند. هر چه دقیق‌تر این خصائص بیان شوند امکان استفاده مفید از آن‌ها بهتر و بیشتر فراهم خواهد شد. این خصائص رسانه‌ای باید در تنظیم طرح مورد توجه قرار گیرد.

بوم‌شناسی

مخاطب پورتال دارای گرایش‌های مذهبی خاصی است از یک سو، قومیت و نژاد هم موضوعیت دارد و تمام ویژگی‌های جغرافیایی و تاریخی. این خواص باید از طریق جمع‌آوری آمارها و اطلاعات و همچنین گفتگو و مصاحبه با کارشناسان هر بخش شناسایی شوند و در تنظیم طرح به کار گرفته شوند.

مطلوبیت‌ها و چشم‌انداز

هدف از کار باید کاملاً روشن باشد. دقیقاً پس از روشن شدن وضعیت فعلی مخاطب، باید تبیین کنیم در پنج، ده یا بیست سال آینده چه توقعی از جامعه مخاطبین داریم. چه ویژگی‌هایی باید تقویت شده و کدام خصائص محو یا کم‌رنگ شوند. این مطلوبیت‌ها چشم‌انداز پورتال را مشخص خواهد نمود.

روش‌گزینی و برنامه‌ریزی

روش‌های متعددی ممکن است در پیاده‌سازی یک پورتال به نظر بیاید. طبیعتاً پورتال‌های معتبر دنیا نیز هر کدام سبک و سیاق خاص خود را پی می‌گیرند. در طرح جامع پورتال دقیقاً باید مشخص شود چه روشی گزینش شده و برای تحقق اهداف چه برنامه‌ای تنظیم شده است. طرحی که برنامه‌نهایی کار را ارائه نماید، آماده اجرا خواهد بود.

فعالیت‌ها

آنچه در این مرحله در پی آنیم دستیابی به چهار عنصری است که در ضرورت‌های «طرح‌نگاری» بدان اشاره رفت. در هر کدام از این مراحل چهارگانه نیاز به سه مرحله عمده قابل اغماض نیست:

۱. جمع‌آوری اطلاعات از نهادهای مسئول در نظام

۲. استفاده از کارشناسان عالی‌رتبه در حدّ اساتید حوزه و دانشگاه

۳. تنظیم مستندات طرح و جمع‌بندی گزارشات کارشناسی

هر کدام از مراحل «بسترشناسی»، «بوم‌شناسی»، «مطلوبیت‌ها و چشم‌انداز» و «روش‌گزینی و برنامه‌ریزی» به این سه فعالیت نیازمند هستند.

جمع‌آوری اطلاعات بسترشناسی	جمع‌آوری اطلاعات بوم‌شناسی	جمع‌آوری مطلوبیت‌های مورد انتظار	جمع‌آوری انواع روش‌ها و برنامه‌های مناسب
نظرات کارشناسان در بحث بسترشناسی	نظرات کارشناسان در بحث بوم‌شناسی	نظرات کارشناسان در شناخت مطلوبیت‌ها	نظرات کارشناسان در انتخاب روش و برنامه
تنظیم مستندات بسترشناسی	تنظیم مستندات بوم‌شناسی	تنظیم مستندات چشم‌انداز و مطلوبیت‌ها	تنظیم مستندات روش‌ها و برنامه‌ریزی

غیر از این‌که در نهایت کار چند مرحله نهایی‌سازی نیز ضرورت دارد:

۱. تجمیع مستندات و گزارشات و تنظیم پیش‌نویس طرح جامع پورتال

۲. بررسی و بازبینی پیش‌نویس در گروه کارشناسی و تنظیم طرح نهایی

۳. دفاع از طرح نهایی و تصویب آن در شورای کارفرمایی